

Avdelningen för vård och omsorg
Sektionen för vård och socialtjänst
Jenny Carlsson

Planeringsunderlag avseende specialisttandvårdens utveckling till år 2021

Sammanfattning

Nationella samordningsgruppen för tandläkarnas specialiseringstjänstgöring (NSATS) har genom en arbetsgrupp tagit fram det tredje underlaget i ordningen för regionernas planering vad avser specialisttandvården. Underlaget gäller för perioden 2012–2021 och presenteras i denna PM.

Materialet består av framskrivningar av tillgången på specialisttandläkare utifrån förväntade pensionsavgångar och tillskott från utbildning. Kartläggningen omfattar både privat och offentlig verksamhet. Omfattningen av den kliniska tjänstgöringen eller i vad mån specialisten arbetar inom administration och utbildning har inte beaktats.

Enligt kartläggningen fanns i slutet av år 2012 totalt 721 verksamma specialisttandläkare. Genom pensionsavgångar beräknas en minskning med drygt 280 specialisttandläkare till cirka 440 år 2021. Minskningen är störst inom bettfysiologin, parodontologin och endodontin. En relativt stor andel av samtliga specialister uppnår 65-års ålder under denna period och totalt förväntas 39 procent gå i pension.

Tillskottet genom utbildning har beräknats med utgångspunkt i att de s.k. NSATS-platserna återbesätts enligt rådande fördelning medan uppdragsutbildningarna beräknas enligt förväntat antal. Givet dessa förutsättningar bedöms att åtminstone 435 specialisttandläkare kan tillkomma under perioden fram till år 2021. Detta innebär att det totala antalet specialisttandläkare bedöms öka med cirka 22 procent fram till år 2021.

Undersökningen har använt en genomsnittlig pensionsavgång vid 65 år som brytpunkt vid bedömning av framtida specialistresurser. Underlaget visar att 63 specialister är verksamma efter 65 år fyllda. Omfattningen av dessa specialisters verksamhetsgrad är dock svår att bedöma och begränsar möjligheterna att beräkna den faktiska tillgången.

Planeringsunderlaget syftar inte till att ge en exakt bild av den framtida tillgången på specialisttandläkare eller behovet av specialisttandvård utan ska fungera som underlag för diskussion och framtida planering av specialistutbildningen.

Bakgrund

Sveriges Kommuner och Landsting har en samordningsfunktion för det nationella perspektivet avseende planering och finansiering av specialiseringstjänstgöringen för tandläkare. Arbetet sker främst genom Nationella samordningsgruppen för tandläkarnas specialiseringstjänstgöring (NSATS). Nationella samordningsgruppen leds av förbundet och är sammansatt av representanter för landsting och regioner. Representanter för Socialstyrelsen och utbildningsföreträdarna har adjungerats.

Landstingen finansierar gemensamt 65 platser för specialistutbildning¹ (NSATS-platser) som syftar till att ge en framtida bas på nationell nivå för den specialisttandvård som kommer att behövas i framtiden. Platserna är sökbara för alla tandläkare i Sverige och vid tillsättning av tjänsterna används en gemensam meritvärderingsmodell.

NSATS tillsatte år 2006 en arbetsgrupp med uppdrag att med jämna mellanrum ta fram ett samlat nationellt underlag för planeringen av specialistutbildningen. Måttidpunkter för underlaget fastställdes till år 2006, 2009, 2012 och 2015. I syfte att förbättra behovsbedömningen har modellen för uppföljning systematiskt utvärderats och modifierats av NSATS.

I planeringsunderlaget för år 2009 testades en regionvis uppföljning av var de nationellt finansierade specialisterna är verksamma efter avslutad utbildning. NSATS bedömning var, givet nyttan i relation till arbetsinsatsen, att inte återupprepa detta i underlaget för år 2012.

Förevarande underlag baseras på kartläggning av nuläge (2012-12-31) vad avser totala antalet yrkesverksamma specialisttandläkare och framskrivningar med hänsyn till förestående pensionsavgångar samt tillskott av nyutbildade specialister.

I arbetsgruppen ingår Kjell Bjerrehorn, Region Stockholm, Anders Nylander, Södra regionen, Göran Stegersjö, Mellersta regionen, Ann-Charlotte Sundelin, Västra regionen, Per Tidehag, Norra regionen, och Jenny Carlsson, Sveriges Kommuner och Landsting.

Syfte

Syftet är i första hand att materialet skall utgöra ett underlag för regionernas planering. Med anledning av att det inte är möjligt att ge en exakt bild av den framtida utvecklingen, är målet med materialet snarare att fånga eventuella trender.

---

¹ Från år 2013 finansieras en omgång av ytterligare sex platser kopplat till nationella forskarskolan enligt landstingsdirektörsbeslut 2008-02-14.

Kartläggning och framskrivning av tillgången på kliniskt verksamma specialister

I tabellerna 1-3 nedan redovisas kartläggningen samt en framskrivning med förestående pensioner och tillskott genom utbildning. Materialet omfattar både offentligt och privat verksamma specialister.

Enligt kartläggningen fanns i slutet av år 2012 totalt cirka 720 yrkesverksamma specialisttandläkare. Av dessa var 63 specialister verksamma över den i materialet beräknade pensionsåldern på 65 år. Vid mättidpunkten var därmed antalet specialister som inte redan uppnått beräknad pensionsålder 658.

I planeringsunderlaget från 2009 beräknades antalet specialister år 2012 uppgå till 653. Det totala antalet vid slutet av år 2012 uppmättes till 658, exkluderat de specialister som var verksamma över 65 år. Skillnaden mellan estimerat antal i framskrivningen från 2009 och uppmätt antal 31/12 2012 är därmed 5.

I bilaga 1 och 2 framgår kartläggning och framskrivning med pensionsavgångar från 2006 respektive 2009.

Minskning genom pensionsavgångar

Vid beräkningen av pensionsavgångarna är utgångspunkten att dessa sker vid 65-års ålder. De beräknade pensionsavgångarna till år 2021 redovisas i tabell 1.

Tabell 1. Kartläggning 2012-12-31 och framskrivning med pensionsavgångar

	Endod:ti	Bettfys	Ortod:ti	Protetik	Parod	Pedod:ti	Käkkir:gi	Radiologi	Totalt	2009
Antal 31/12 2012	40	38	219	120	89	88	95	32	721	653
<i>Avgår t o m 2015</i>	6	5	30	17	16	12	16	2	104	91
Antal 31/12 2015	34	33	189	103	73	76	79	30	617	562
<i>Avgår t o m 2018</i>	4	7	19	13	11	9	11	3	77	83
Antal 31/12 2018	30	26	170	90	62	67	68	27	540	479
<i>Avgår t o m 2021</i>	8	6	26	15	13	17	12	2	99	
Antal 31/12 2021	22	20	144	75	49	50	56	25	441	
Avgår 13 - 21	18	18	75	45	40	38	39	7	280	300
Avgår 13 - 21 %	45	47	34	37	45	43	41	22	39	39
Antal 31/12 2021 verksamma >65 år	5	1	16	13	10	5	11	2	63	

Genom pensionsavgångar beräknas, med de givna förutsättningarna, antalet specialisttandläkare minska fram till 2021 med totalt drygt 280, från 721 till 441. Detta motsvarar totalt sett en minskning med cirka 40 procent vilket är jämförbart med den beräknade minskningen från föregående planeringsunderlag.

Största minskningen står bettfysiologin, endodontin och parodontologin för med 47 till 45 procent. I framskrivningen från 2009 beräknades parodontologin och radiologin minska mest med 49 respektive 45 procent.

63 specialister över 65 år är idag verksamma i tandvården. Dock bör noteras att underlaget enbart baseras på numerär och den faktiska verkningsgraden för dessa kan antas vara något lägre. I föregående underlag var 95 specialister över 65 år verksamma i tandvården och tendensen till att den faktiska pensionsåldern förskjuts uppåt i åldern uppmärksammades. Ett resultat av en fördröjd pensionsavgång är att tillgången på specialisttandläkare ökar, vilket förefaller återspeglas i utfallet för 2012 mot det från år 2009 beräknade antalet.

Tillskott genom utbildningarna

I tabell 2 redovisas de gemensamt finansierade NSATS- och fakultetsplatserna och uppdragsutbildningarna.

Tillskottet för NSATS- och fakultetsplatser, s.k. ”NSATS-platser”, är beräknat med utgångspunkten att de vid mättidpunkten pågående/beslutade utbildningarna successivt återbesätts inom samma specialitet. De 6 extra fakultetsplatserna, som kommer in i modellen från och med 2013, redovisas inte i befintligt underlag med anledning av att årtal och inriktning på dessa ännu inte är helt kända.

Uppdragsutbildningarna är till skillnad från NSATS-platserna inte fasta i antalet. De beställs efter behov av respektive landsting och fungerar som ett komplement till de nationella platserna. Tillskottet genom uppdragsutbildningarna har beräknats enligt förväntat antal och fördelning på specialitet.

Tabell 2. Tillskott genom utbildningarna, NSATS- fakultetsplatser och uppdragsutbildningar

	Endod:ti	Bettfys	Ortod:ti	Protetik	Parod	Pedod:ti	Käkkir:gi	Radiologi	TOTALT
NSATS	4	5	11	13,5	7	9,5	10,5	4,5	65
Uppdrag	14	7	18	18	12	12,5	15	7	103,5
Antal 2012-15	18	12	29	31,5	19	22	25,5	11,5	168,5
NSATS	4	5	11	13,5	7	9,5	10,5	4,5	65
Uppdrag	12	4	14	9	11	10,5	7	7	74,5
Antal 2015-18	16	9	25	22,5	18	20	17,5	11,5	139,5
NSATS	4	5	11	13,5	7	9,5	10,5	4,5	65
Uppdrag	10	4	12	9	9	8,5	6	6	64,5
Antal 2018-21	14	9	23	22,5	16	18	16,5	10,5	129,5
Antal 2012-2021	48	30	77	76,5	53	60	59,5	33,5	437,5

Drygt 435 specialisttandläkare beräknas med de givna förutsättningarna tillkomma till år 2021 genom utbildningarna. Eftersom framskrivningen av utbildningsplatser denna

gång även görs på uppdragsutbildningarna, vilket inte var fallet vid föregående planeringsunderlag, är antalet beräknade utbildningsplatser denna gång väsentligt högre.

För perioden 2009 – 2018 beräknades därför endast 266 specialister tillkomma. Anledningen till att uppdragsutbildningarna utslöts var att dessa inte kunde antas fullföljas i samma omfattning som de gemensamma platserna. Trots osäkerheten svarar uppdragsutbildningsplatserna för en avgörande del av den totala försörjningen, varför att ändå estimeras och redovisas dessa måste anses ge en mer rimlig bild av tillskottet.

Nettoförändring efter pensionsavgångar och tillskott genom utbildning

I tabell 3 har hänsyn tagits både till beräknade framtida pensionsavgångar (tabell 1) och det beräknade tillskottet genom utbildningarna (tabell 2). I diagram 1 redovisas även den beräknade nettoförändringen grafiskt.

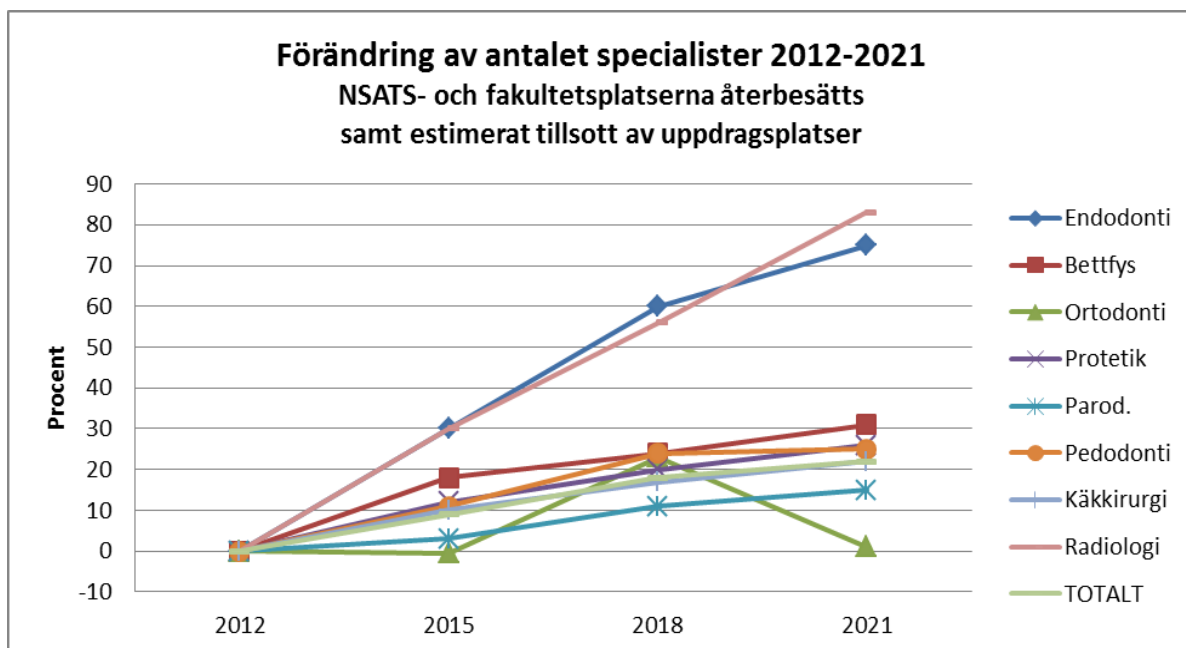
Tabell 3. Nettoförändring genom pensionsavgång samt utbildning

	Endod:ti	Bettfys	Ortod:ti	Protetik	Parod	Pedod:ti	Käkkir:gi	Radiologi	TOTALT
Antal 2012	40	38	219	120	89	88	95	32	721
Antal 2015	52	45	218	134,5	92	98	104,5	41,5	785,5
Antal 2018	64	47	224	144	99	109	111	50	848
Antal 2021	70	50	221	151,5	102	110	115,5	58,5	878,5
Diff. 12 - 21 ant.	30	12	2	31,5	13	22	20,5	26,5	157,5
Diff. 12 - 21 %	75	31	1	26	15	25	22	83	22

Totalt sett beräknas med de givna förutsättningarna antalet specialisttandläkare till år 2021 öka med drygt 157, vilket motsvarar en höjning med cirka 22 procent. Den totala förändringen som beräknats i det tidigare underlaget för perioden 2009–2018 var -4,3 procent. Dessa beräkningar innefattade, som tidigare nämnts, dock inte uppdragsutbildningarna.

Radiologin och endodontin står för de största ökningarna medan ortodontin beräknas ha den relativt minsta ökningen av antal specialister. Det bör åter understrykas att i de givna förutsättningarna för framskrivningen antas att rådande inriktning på NSATS-platserna bibehålls, efter att nuvarande innehavare är klar med sin utbildning. Det är därför ingen exakt bild av fördelningen mellan specialiteter som eftersträvas med materialet utan att skapa en grund för diskussion och underlag för SATS-regionernas planering.

Diagram 1. Förändring av antalet specialister 2012–2021

Bedömning av behovsutvecklingen av specialisttandläkare

Specialistutbildningens verkningsgrad är svår att bedöma. Dels är det osäkert hur stor andel av de nyutbildade specialisterna som kommer att arbeta inom sin specialitet och dels hur stor andel av specialisterna som söker sig utomlands. En tydligare definition av vad som är specialisttandvård och dess gränssnitt mot allmäntandvård kan också komma att påverka behovet av specialister.

Planeringsunderlaget visar, givet förefintliga förutsättningar, att antalet specialister fram till år 2021 kommer att öka inom samtliga specialiteter. Det är viktigt för regionerna att fortsatt följa utvecklingen och planera för utbildningsplatsernas inriktning och antal.

BILAGA 1

Kartläggning 2006-12-31 och framskrivning med pensionsavgångar

	Endod:ti	Bettfys	Ortod:ti	Protetik	Parod	Pedod:ti	Käkkir:gi	Radiologi	TOTALT
Antal 31/12 2006	36	40	226	119	91	81	115	41	749
<i>Avgår t o m 2009</i>	5	7	44	17	13	9	9	3	107
Antal 31/12 2009	31	33	182	102	78	72	106	38	642
<i>Avgår t o m 2012</i>	5	1	31	17	12	12	23	6	107
Antal 31/12 2012	26	32	151	85	66	60	83	32	535
<i>Avgår t o m 2015</i>	5	5	28	12	15	11	14	7	97
Antal 31/12 2015	21	27	123	73	51	49	69	25	438
<i>Avgår 07- 15 antal</i>	15	13	103	46	40	32	46	16	311
<i>Avgår 07 - 15 %</i>	42	33	46	39	44	40	40	39	42

Bilaga 2

Kartläggning 2009-12-31 och framskrivning med pensionsavgångar

	Endod:ti	Bettfys	Ortod:ti	Protetik	Parod	Pedod:ti	Käkkir:gi	Radiologi	TOTALT
Antal 31/12 2009	39	40	224	130	100	80	127	39	778
<i>Avgår t o m 2012</i>	8	2	38	17	18	10	26	7	126
Antal 31/12 2012	31	38	186	113	82	70	101	32	653
<i>Avgår t o m 2015</i>	4	7	23	16	18	7	9	7	91
Antal 31/12 2015	27	31	163	97	67	63	92	25	562
<i>Avgår t o m 2018</i>	3	5	16	11	13	13	18	4	83
Antal 31/12 2018	24	26	147	86	51	51	74	21	479
Avgår 10- 18 antal	15	14	77	44	49	30	53	18	300
Avgår 10- 18 %	38	35	34	34	49	38	42	46	39
Antal 31/12 2009 verksamma >65 år	11	5	28	15	10	5	15	6	95